

Hrad Kumburk

Příloha Bradleckého listu

Kumburk býval slavným hradem. Pevný, zdaleka viditelný, v držení významných českých šlechtických rodů překročil hranice regionu a napsal důležité kapitoly do knihy českých dějin. Ta nejzajímavější souvisela bezesporu s výbuchem na Jičínském zámku, při kterém – ale ne, toto vyprávění patří až do 17. století. My začneme od začátku.

Místo pro stavbu Kumburku bylo vybráno velmi příhodně. Z kopce, jehož vrchol je ve výšce 642 m n.m., je výborný rozhled po okolí. Zvláště převýšení oproti jičínské krajině (300 m) je zárukou bezvadného přehledu o dění v kraji. Hrad není založen na žádném skalním ostrohu, jako například Bradlec, a proto bylo nutné k jeho obraně zbudovat dvojité opevnění. Vnější bylo zesílené šesti okrouhlými baštami, ze kterých bylo možné hrad bránit po celém obvodu hradeb. Mezi vnějším a vnitřním opevněním byl parkán, zčásti využitý i jako vodní příkop. V dobách míru sloužil k hospodářským účelům a stály zde chlévy a stáje. Jak první, tak druhá brána se zavírala pravděpodobně pouze shora nebo z boku, neboť po padacím mostě nebyly nalezeny žádné pozůstatky. Za druhou branou začínalo mezibraní, které se táhlo až ke třetí braně. U druhé brány jsou zbytky věže, které se říká Panenská. Ta sloužila jako vězení. Měla dvě podlaží.

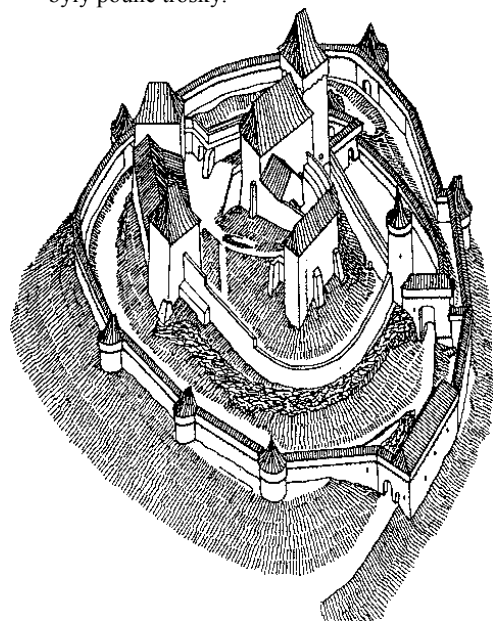
Do horního byl vsazován odsouzenec, který do nižšího patra shazoval zpráchnivělá těla svých nešťastných předchůdců. Třetí brána byla postavena přesně pod velkou věží, a bylo ji tak možné bránit z obou stran – jak z věže, tak z hradeb. I za touto branou bylo mezibraní. Kumburk měl totiž čtyři vstupní brány. Ta poslední umožňovala vstup na dvůr tzv. horního hradu, kam byly umístěny všechny důležité objekty. Do samotného horního hradu se však vcházelo pravděpodobně z vysokého stavení těsně u hradeb. Po schodech se vyšlo do jeho nejvyššího patra a poté po lávce přes zeď. Z horního hradu nás i dnes zaujme zbytek velké čtverhranné věže, která byla dominantou hradu. Ještě začátkem 19. století byla patrová a značně vysoká. Na jejich stěnách bylo plno maleb. Věž však byla rozebrána na stavební kameny, a tak roku 1880, jak zaznamenal August Sedláček, z ní byly pouhé trosky.

Historie, vzestupy a pády Kumburku

Kumburk byl postaven někdy na přelomu 13. a 14. století, je tedy stejně starý jako Bradlec. Jeho zakladatel mu dal název Goldenburk, což naši předci začali brzo vyslovovat jako Koldenburk, Kolmburk (1362) a poprvé roku 1394 se v zápisech o hradu objevuje jméno Kumburk. Nejstarším známým držitelem hradu byl Markvart z Goldenburka (1325), který pocházel z rodu pánů z Vartemberka a byl pravděpodobně zakladatelem rodu pánů Kumburských. Z tohoto rodu máme nejstarší zprávy o třech bratřích, Benešovi, Jindřichovi a Benešovi mladším, kteří snad byli syny Markvarta. Pánem na Kumburce se stal Beneš mladší (jeho bratři měli statky na Moravě), což potvrzují záznamy z let 1357-58, které mluví o Benešovi jako o majiteli Kumburku a jako o patronovi

kostelů ve Staré a Nové Pace a v Úbislavicích. Po něm (před r. 1362) se držitelem panství stává Jindřich z Kolmburka, jinak z Vartemberka, který byl snad Benešovým synem. Syn Jindřichův, Jan z Kumburka, je majitelem hradu i panství od r. 1397. Nebyl však dobrým hospodářem a pro celkovou zadluženost musel r. 1406 skoro celé panství prodat. Ponechal si pouze dvůr v Horní Radimi, ale i ten brzo zadlužil. Zanedlouho poté (r. 1410) Jan zemřel. Panství onoho roku 1406 koupil Jan Krušina z Lichtemberka, nejvyšší purkrabě, hofmistr a hejtmán Svidnický, kterému patřilo i Opočno. O rok později však zemřel a zanechal po sobě tři syny, Hynka, Alexandra a Janka.

T. Tomiček, Pokus o rekonstrukci podoby hradu v 15. století

Hynek Krušina z Lichtemburka, jako nejstarší, zdědil panství opočenské i kumburské. Hynek byl horlivým přívržencem kalicha. Podepsal i stízný list ke kostnickému koncilu, kde vyjádřil svůj protest proti odsouzení mistra Jana Husa. V dubnu r. 1420 byl spolu s knězem Ambrožem z Hradce vůdcem tábora lidu na hoře Oreb u Třebechovic, odkud lid táhnul na pomoc Pražanům. Cestou vypálili klášter v Mnichově Hradišti, a když konečně přitáhli ku Praze, Pražané je vítali s velkými poctami a Hynka Krušinu jmenovali předním hejtnem ve městě. Hynek se zde však nezdržel dlouho a již v květnu se navrátil na svoje statky, které trpěly pleněním královských vojsk. Na straně Pražanů stál i r. 1423, neschvaloval však jejich bratření s tábority. Jestli bojoval po jejich boku i r. 1426 u Ústí, není spolehlivě doloženo. Jisté však je, že do r. 1427 obrátil svoji víru a přidal se na stranu císaře Zikmunda i s hrady Kumburkem a Vysokou. Jednou z příčin náhlé změny bylo pravděpodobně i spříznění s katolickým rodem Hazmburků, když si Hynek vzal za manželku Annu z Hazmburka. Po její smrti se znovu oženil, tentokrát s Annou z Koldic, vdovou po Půtovi z Častolovic. Dostal se tak k velkému jmění Častolovického rodu (koupil např. Potštejn). Díky tomuto sňatku vedl ale i rozepři, když jednu z dcer Půty z Častolovic unesl Zikmund z Rychnova, služebník biskupa Vratislavického a učinil jí násilí. Hynek pak brojil proti všem Slezanům a nakonec s pomocí biskupa stihl Zikmunda ten nejhorší trest. Hynek se ještě zúčastnil volby Jiřího z Poděbrad na českého krále a r. 1454 zemřel.

Zanechal po sobě jediného syna Viléma Krušinu a pět dcer. Vilém ještě r. 1454 prodal častolovické panství, se kterým měl jeho otec pouze nepřijemnosti, Jiřímu z Poděbrad a Hostinné přenechal své nevlastní matce Anně z Koldic. Jako věrný přívržencem Jiřího z Poděbrad a zkušený válečník dostává od krále významné úkoly. R. 1478 vymohl Nové Pace výsadní právo na výroční trh. Vilém měl jediného potomka, našťastí pro něho syna jménem Haiman. Ten vedl o Kumburk soudní při s Janem Heroltem z Kunštátu, který si na něj dělal nárok jako vnuk Keruše z Kumburka. Haiman při vyhrál, ale Kumburk záhy poté prodal a odstěhoval se na tvrz do Miletína.

Roku 1500 je tak jako majitel Kumburku uváděn Jan Žehušícký z Nestajova. Po něm (kolem r. 1513) držel Kumburk vnuk Jiřího z Poděbrad Bartoloměj, kníže

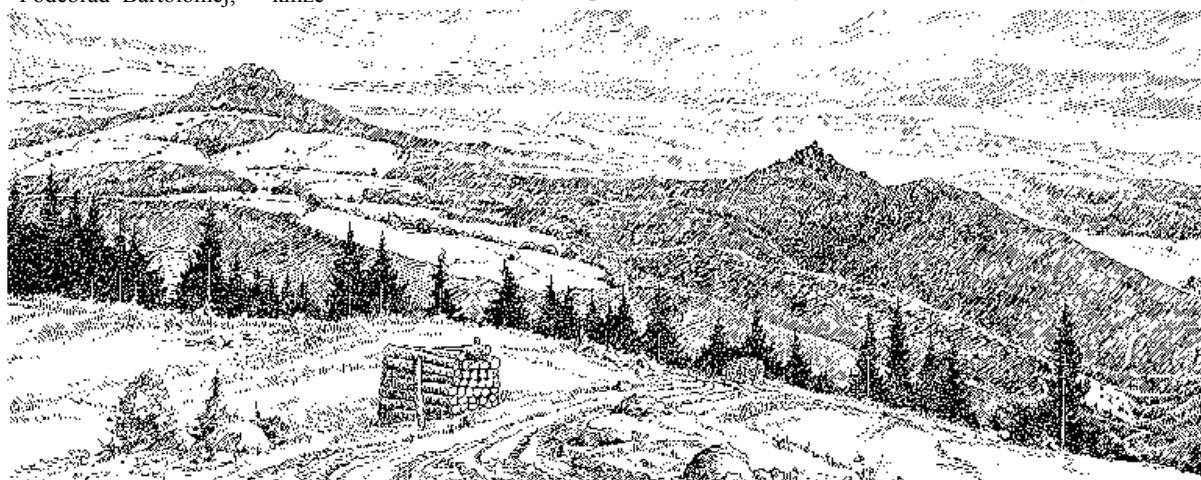

Antonín Chmelík, Kumburk, 1950

Minsterberský. Od něho hrad koupil Jindřich Berka z Dubé, který byl mezi lety 1517-19 i hejtnem hradeckého kraje. Jako spolujatel je v letech 1520-21 uváděn i Jan Berka z Dubé. Někdy v následujících letech přešlo kumburské panství k majetku Trčků z Lípy. 25. října 1533 nastalo dělení panství Trčků a opočenský díl s hradem Kumburkem připadl Janu mladšímu Trčkovi z Lípy. Ten prodal Kumburk, Bradlec a mnoho okolních vesnic Mikuláši Trčkovu z Lípy, který v té době vlastnil i Veliš s Jičínem a další drobné statky. Mikuláš zemřel roku 1540 a jeho majetek přešel na syna Viléma. Vilém měl vleklé zdravotní potíže, r. 1569 zemřel a odkázal velké panství svým pěti strýcům – Burjanovi, Ferdinandovi, Jaroslavovi, Zdeňkovi a Mikuláši, bratřím Trčkovým z Lípy. V té době bylo město Jičín odtrženo od panství Velišského, kam patřilo odnepaměti, a bylo zařazeno k panství kumburskému, které připadlo Burjanovi. Ten se o ně pečlivě staral, např. r. 1583 dovolil Packým měšťanům výstavbu sladovny s právem vařit pivo a r. 1591, po velkém požáru Jičína, vymohl na zemském sněmu městu po tři roky osvobození od daní. Po něm převzal panství syn Jan Rudolf. Pokračoval v politice svého otce a byl řádným hospodářem. Zakládal východně od

Jičína oboru, a Jičínští mu proto vyměnili háj u Valdic se třemi rybníčky. Za to dostali Kbelnický rybník, louky, pole a tři lesy u Bradlce (Zlatníky, Okolnice, Zabito), to vše podle smlouvy z 12. května 1600. Packým občanům zrušil mnohé poplatky a oni na oplátku upustili od várek povolených r. 1583. Není jasné, jaký důvod vedl Jana Rudolfa prodat utěšené panství r. 1607 Zikmundu Smiřickému.

Od poloviny 16. století majitelé panství již na Kumburce trvale nepobývali a rovněž Smiřičtí se k tomu nechystali. Studený hrad již nebyl ani pohodlný, ani reprezentativní. Po smrti Zikmunda Smiřického (1608) se stal majitelem panství syn Jaroslav Smiřický a po jeho smrti (1611) jeho bratři Albrecht Jan a Jindřich Jiří. (O pohnutých osudech rodu Smiřických pojednává čtvrtá strana přílohy.) Smiřický panství získal r. 1621 Albrecht z Valdštejna. Po zrušení Frýdlantského knížectví r. 1636 daroval císař Ferdinand Kumburk, Libštát, Novou Paku, Úlibice, Dřevčence a dalších 46 vesnic Rudolfovi z Tyfnpachu. Za jeho panování nastaly v kraji zlé časy. Švédové plenili, co se dalo (např. r. 1643 vyrabovali 56 domů v Nové Pace, jejich koně spásali ozimy, takže nebylo co sklízet atd.). Rudolf zemřel r. 1653 a

Při cestě z Kyjů na Tábor se otevírá nejen nádherný pohled do krajiny, ale i na dvojčata kdysi tak slavných hradů, Bradlec (520 m n.m.) a Kumburk (642 m n.m.)

Antonín Chmelík, Pohled z Tábora, 1950

panství se ujala jeho manželka Marie Anna Eliška z Tyfepachu. Tou dobou byl hrad již dávno pustý a sloužil jako útočiště Švédům. Proto se Ferdinand III. rozhodl podobné objekty rozbořit. V kraji to byly hrady Kumburk, Veliš a Náchod. Krutý osud se nakonec vyhnul Náchodu, který získal dobrého přímluvce. Veliš a Kumburk však byly roku 1658 rozbořeny prachovými náložemi a začalo několik století jejich drancování, kdy z nich byl neustále odvážen kámen na stavby v okolí.

Panství se zříceninou Kumburku neslo však i nadále jeho jméno. Držiteli Kumburského panství byly dále rody Šternberků a Trautmannsdorfů. Těm bylo panství zkonfiskováno r. 1945. R. 1840 se kníže z Trautmannsdorfu snažil hrad zabezpečit a dal i vyčistit velký sklep. V dobách romantismu v 19. století se hradní zříceniny stávaly oblíbeným cílem výletů.

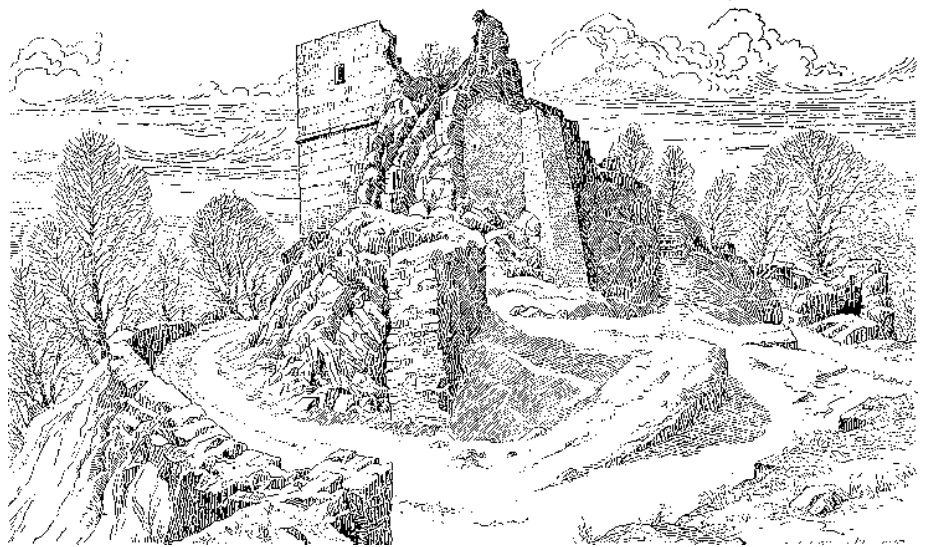
Jedním z nejznámějších návštěvníků Kumburku byl Karel Hynek Mácha, který se zde často kochal dalekými výhledy. Ve zbytcích velké věže má zasazenou pamětní desku. Další pokusy o zabezpečení trosk hradu byly provedeny v letech 1939-41 v režii Klubu českých turistů. Při nich byla opravena věž, vyčištěny sklepy a vyzděna opěrná zeď jádra hradu.

Kumburk v pověstech

Jako o každém hradu se i o Kumburku traduje celá řada pověstí. Za větrných nocí tu prý bloudí duch panny Meluzíny, která zde byla vězněna v tzv. Panenské věži. Snad je to vzpomínka na Elišku Kateřinu Smiřickou. Podle jiné pověsti se zde objevuje přízrak smutného myslivce. Co mohlo být jejím původem není známo. A samozřejmě nesmí chybět pověst o pokladu. Ten je na Kumburku prý zakopán v hlubokých sklepeních a hlídá ho obrovský kohout s ohnivýma očima.

Kumburk je Syřenova

Snahy najít finanční prostředky na zabezpečení a základní údržbu Kumburku narážely dlouho na nevyjasněné vlastnické vztahy. Po revoluci r. 1989 si vlastnictví hradu přisvojila Tělovýchovná jednota Praha, podle Syřenovských neprávem. Obec Syřenov se proto nechtěla nároku na vlastnictví hradu vzdát a jejímu obecnímu kronikáři se podařilo najít důkazy, které nakonec rozhodly rozepři s TJ Praha ve prospěch Syřenova. Oficiálně bylo přiznáno vlastnictví Syřenovu až v prosinci 1999.

Antonín Chmelík, Hrad Kumburk, 1947

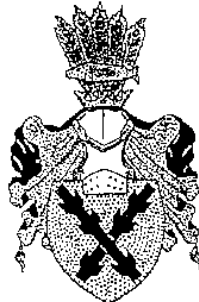
Šlechtické rody

Markvart z Goldenburka byl prvním držitelem Kumburku. Pocházel, stejně jako další držitelé, z rodu pánů z Vartemberka. Ten má kořeny hluboko ve 13. století a vymírá r. 1630 osobou Jana Jiřího, kterému byly po Bílé hoře zabaveny všechny statky a musel se uchýlit do exilu v Sasku. Krušinové z Lichtenberka mají svůj původ v dobách přemyslovských knížat a vymírají koncem 16. století. Žehušíti drželi Kumburk jen krátce. Rovněž tento rod měl kořeny hluboko v české historii a i on vymírá koncem 16. století. Berkové z Dubé byli slavným českým rodem ze 13. století. Významně zasahovali do dění v zemi a Zbyněk Berka z Dubé byl dokonce od r. 1592 pražským arcibiskupem. Trčkové z Lípy byli na vrcholu slávy právě v době, kdy vlastnili i Kumburk. Na počátku 17. století se řadí k nejbohatším v zemi. Adam Erdman Trčka z Lípy zůstal věrný Albrechtu z Valdštejna a byl spolu s ním zavražděn v Chebu. Obrovské rodové jmění se poté rozplynulo. Smiřičti pocházejí z tvrze Smiřice u Hradce Králové někdy z počátku 14. století. O jejich vzestupu a pádu vypráví následující strana, stejně jako o Albrechtu z Valdštejna.

Za držení Tyfepachů (někdy Tiefenbachů) byl hrad rozbořen a poslední majiteli byly rody Šternberků a Trautmannsdorfů.

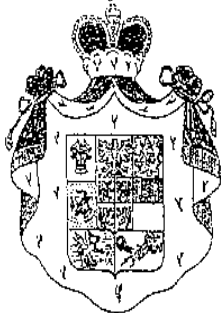
Markvart z Goldenburka

Krušinové z Lichtenberka

Bartoloměj Minsterberský

Albrecht z Valdštejna

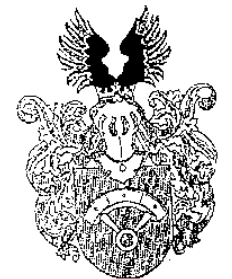
Rudolf z Tiefenbachu

Šternberkové

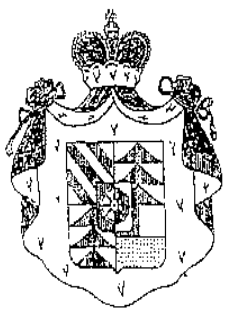
Páni z Vartemberka

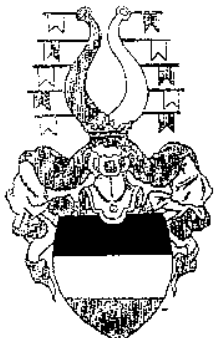
Žehušíti z Nestajova

Berkové z Dubé

Trautmannsdorfové

Trčkové z Lípy

Smiřičti ze Smiřic

Tragédie rodu Smiřických

Počátkem 17. století patřilo smiřické panství k největším v Čechách. Zikmund ze Smiřic, nejmočnější muž rodu, předstihl svým bohatstvím Rožmberky i ostatní přední šlechtice. Když roku 1607 kupoval kumburské panství, nechtěl hrad obývat. V Jičíně stál krásný pohodlný zámek, tak proč se “štrachat” s koňmi do kopců. Téhož roku se však také rozzuřil na svoji dceru Elišku Kateřinu. Co mu tak hrozného udělala? Eliška prý měla milostné plotky s člověkem selského původu, což bylo v té době něco naprosto nepřijatelného. V pozdějších vyprávěních se objevuje i jeho jméno, Jiřík Vágner, a prý to byl kovář. Ať byl čím byl, Zikmund udělal milostnému románu přítrž a Elišku Kateřinu dal uvěznit na Hrubé Skále. Tím jako by byla odstartována celá série událostí, na jejichž konci byl zánik rodu Smiřických. Zikmund Smiřický zemřel již za několik měsíců a zanechal po sobě pět potomků. Byli to Jaroslav, Albrecht Jan, Jindřich Jiří, který však byl od dětství slabomyslný, a dvě dcery, Eliška Kateřina a Markéta Saloména. R. 1608 byla Eliška převezena na Kumburk a zde vězněna nadále. Její sourozenci neměli totiž zájem na potenciální dědičce. V mužské linii rodu se začíná projevat nějaká dědičná choroba (snad tuberkulóza), na kterou r. 1611 umírá nejstarší syn Jaroslav. Albrecht Jan jako přívrženec strany podobojí byl účastníkem pražské defenestrace, při které byli r. 1618 z okna Pražského hradu svrženi císařští místodržící Slavata a Martinic. Poté byl jako nejbohatší šlechtic v zemi zvolen jedním ze třiceti správců České země a sám vyslal proti císaři Ferdinandovi 1200 mužů s 90 koňmi. Výpravy se osobně zúčastnil a s vojskem táhl k Plzni. Tam se mu však naplno ozvala rodová choroba a Albrecht Jan zemřel 18.11. 1918 v Praze, ještě jako svodný. Kdyby nezemřel, čekal by ho osud 27 českých pánů popravených 21.6. 1921 na Staroměstském náměstí. Celého dědictví rodu Smiřických se ujala nejmladší dcera Saloména s manželem Jindřichem Slavatou, která na Hrubé Skále držela v opatrnictví slabomyslného bratra.

Vzniklé situace chtěl využít Ota Jindřich z Vartemberka a přilepšit své pokladně z ohromného jmění Smiřických. S ozbrojenou skupinou se r. 1619 vydal ke Kumburku, dobyl ho a Elišku vysvobodil ze žaláře, ve kterém setrvávala již jedenáctý rok. Ota se s ní oženil a ihned vznesl nárok na příslušnou část dědictví po Zikmundu Smiřickém. Nečekal na oficiální rozhodnutí a s pomocí vojska dosadil Elišku na Jičinský zámek a svévolně se ujal celého panství kumbursko-úlibického. Markéta Saloména si takovou opovázlivost od sestry a jejího manžela samozřejmě nenechala líbit a dovolávala se pomoci královských úřadů. Když ty otálely, měla v záloze pomoc krále Fridricha Falckého, u jehož dvora byla dobře zapsána. Nakonec bylo třeba dvou jeho osobních příkazů, aby se Ota z Vartemberka dostavil do Prahy a vyčkal zde rozhodnutí. Pře jen oslabovala české zájmy ve stavovském boji, neboť jak Vartemberk s Eliškou, tak Saloména stáli na straně proti císaři. Verdikt

Antonín Chmelík, Syřenov, 1953

zemských úředníků byl nakonec ve prospěch Salomény a jejího manžela Jindřicha Slavaty Četná komise s dvěma úředníky zemských desek i panem Slavatou tak dorazila 1. února 1920 k Jičinskému zámku, aby řádně převzala celý majetek od Elišky zpět Markétě Saloméně. Většina vojska vida královské úředníky slíbila věrnost Saloméně. Eliška nezbylo než bránu zámku komisi otevřít a nechat úředníky konat. Mezi 5. a 6. hodinou večerní sestoupila s několika posledními věrnými žoldnéři, které posilňovala vydatně vínem, do sklepa, kde byly soudky se střelným prachem. Snad jim chtěla prach rozdělit a od jedné pochodně neopatrného vojáka se střelivo vznítilo. Snad sama soudky zapálila. To se dnes již nedozvíme. Došlo k obrovské explozi, při které se zcela zřítily čelní strana zámku a jeho velká část byla v troskách. Z více než 60 lidí, kteří byli v době výbuchu přítomni v zámku, jich na místě zahynulo 41, dalších 14 bylo těžce zraněno a 10 zraněno lehčeji. Mezi mrtvými byla jak Eliška, tak i Slavata. Jak si lidé o výbuchu vypravovali, přidávali si další “zaručené informace”. Eliška prý nezemřela hned, ale byla nalezena u okna, kde byla oloupena a dobita, malé dítě, které šlo po náměstí, bylo vyhozeno až na střechu sousedního domu, kde usedavě plakalo, jakýsi mladík z rány zešílel a prudkým během pádlil z města kamsi do polí... Každý kdo o výbuchu vypravoval si něco přibásnil. Pravdou zůstává, že Eliška byla po krátkém a nešťastném životě pohřbena bez jedině modlitby do společného hrobu na hřbitůvku sv. Jana “Na Koštofránku”.

Když se o tragédii, kterou způsobila jeho manželka, dozvěděl Ota z Vartemberka uprchl z Prahy a přeběhl na stranu císaře Ferdinanda II., za což mu byly zabaveny všechny statky v Čechách. Po bitvě na Bílé hoře se poměry obrátily a Ota na celé situaci vydělal. Oženil se s katoličkou a získal panství na Litoměřicku. Byl však tak krutým vládcem, že ho rozrušení poddaní brutálně zavraždili i s jeho manželkou. Markéta Saloména Smiřická musela se dvorem Fridricha Falckého uprchnout ze země do Slezska, svého slabomyslného bratra vzala s sebou, a tak ohromný majetek Smiřických osířel.

Zájemců o rodové jmění Smiřických bylo požehnaně, ale nakonec se všichni museli sklonit před Albrechtem z Valdštejna. Byl totiž po matce Markétě, rozené Smiřické, vzdáleným příslušníkem téměř vymřelého rodu.

V rukou měl další pádné argumenty, a tak se nakonec na Jičinském zámku mohl usadit on. Prý ani na okamžik nepochyboval, že to tak dopadne. Pověst o něm vypráví, že když byl ještě mladý, dal žebrající cikánce zlatý peníz, což u jinak skoupého Valdštejna překvapilo i jeho družinu. Cikánka mu za to prorokovala veliké bohatství, a to se mu po Bílé hoře splnilo.

Markéta Saloména se nakonec s bratrem vrátila do Čech a činila si nároky na rodový majetek, ale neuspěla. Valdštejn si pro jistotu jejího bratra Jindřicha Jana ponechal u sebe, aby měl majetek pojištěn. Chorobomyslný Jindřich Jan, který nebyl schopen chápat, co se s jeho rodinou za poslední čtvrtrok událo, skončil r. 1630 jako Valdštejnův vězeň. Jeho osobou umírá poslední mužský žijící potomek rodu Smiřických a jeden z nejslavnějších a nejbohatších českých rodů vymírá. Kdo by se to ještě před dvaceti lety odvážil prorokovat? Markéta Saloména se ztrácí ve víru událostí následujících let a její smrt se datuje někdy po roce 1654.

V lidovém podání nám na celý příběh kromě řady pověstí zůstala i známá písnička. Zpívá se v ní o smutném osudu Elišky Kateřiny a Kumburk se v ní objevuje jako “krásný zámek nedaleko Jičina”.

*Znám já jeden krásný zámek nedaleko Jičina,
Ostává tam ovčáříček a má krásného syna
A v tom zámku panna byla, ovčáříčka
milovala
Milovala v tajnosti, přišla k němu v rychlosti
Vstaň ovčáčku, vstávej vzhůru, bude brzo
svítat
Poženeme do háječku, tam se budem vítati
Tam je ptačta překrásného, je tam kvítí
líbezného
Já Tě ráda poslouchám, jen když tě u sebe
mám*

j&vh